

VERN OM LIVET

MENNESKEVERD NR. 1 2017

LIVSVERNPRISEN
2017

JAKTER ETTER GULL

Årets vinner av Livsvernprisen, Per Fugelli, mener vi bør bli flinkere til å lete etter gull i vårt eget liv.

- Kjemper aktivt mot dødshjelp
SIDE 12
- Takknemlig for at moren gav henne livet
SIDE 10
- Norge på bunn i hjemmedød
SIDE 16

Menneskeverd

VERN OM LIVET

Medlemsblad utgitt av Menneskeverd.
Nr. 1 2017

Generalsekretær og ansvarlig redaktør:
Liv Kjersti S. Thoresen
liv@menneskeverd.no

Redaktør:
Maria Victoria K. Aanje
maria@menneskeverd.no

Adresse:
Storgaten 10 b, 0155 Oslo
22 34 09 00
post@menneskeverd.no
www.menneskeverd.no

Layout: Tina Rensel
Forsidefoto: Anders Kjondal

Gaver til Menneskeverd:
3000.15.51228

Menneskeverds styre:
Svein Granerud, styreleder
Grete Yksnøy Martinsen, nestleder
Tore N. Forset, styremedlem
Magne Supphellen, styremedlem
Elisabeth Løland, styremedlem
Emil André Erstad, styremedlem
Ragnhild H. Aadland Hoen, styremedlem
Arnfinn Løyning 1. vara
Anne Gustavsen 2. vara
Lisa Maria Hareide 3. vara.

Rådgivende utvalg:
Faglig etisk, pedagogisk og markedsutvalg.

Opplag: 11.000
Trykkeri: Østfold Trykkeri

Menneskeverd er Norges eneste livsvernorganisasjon og jobber for å fremme livsrett, likeverd og livshjelp. Vi vil synliggjøre verdien av ethvert menneskeliv: Fra før vi er født, ved nedsatt funksjonsevne og ved livets avslutning.

Menneskeverd har to hovedroller: For det første vil vi gjennom aktiv formidling bygge kunnskap og holdninger, og motivere til innsats for menneskeverdet. Dermed vil vi være et kompetansesenter for dem som søker informasjon om våre temaer.

Menneskeverd bygger sitt arbeid både på det kristne menneskesynet og på Lejeunerklæringen som begge sier at alle menneskeliv er like mye verd.

Synspunkt som kommer til uttrykk i Vern om livets artikler og reportasjer, står for forfatterens/ intervjuobjektets egen regning. Menneskeverds meninger kommer til uttrykk gjennom lederen og kommentarer skrevet av personer i Menneskeverds stab.

Vern om livet arbeider etter Vær Varsomplakatens regler for god presseskikk.

ISSN: 0333-158X

Griper livet

Vi er svært glade for at vi dette året gir Menneskeverds Livsvernpris til Per Fugelli. Livsvernprisen gis til mennesker eller organisasjoner som har bidratt til å verne om menneskeverdet i samfunnet vårt og skapt håp og livsmot til mennesker i sårbare faser av livet. Her er Fugelli en foregangsmann, og det ønsker vi å hedre han for. Legen og professoren i sosialmedisin har en unik evne til å snakke naturlig og ærlig om døden, samtidig som han inspirerer til livsglede. På den måten er han med på å gi næring til selve livet.

Man går ikke uberørt fra et møte med Per Fugelli. Både livsvisdom, kunnskap og oppbyggende hverdagsfilosofi preger denne mannen. Han har lært unge som gamle å ta vare på dagen og livet vi har i dag. Finne gullet vi besitter, og være fornøyde med den vi er. De som roper «sterkere, raskere og høyere», trenger vi ikke lytte til. Slik, sier han, blir vi både mer oss selv og slipper å løpe gjennom livet med konstant melkesyre for å nå opp til urealistiske idealer.

Fugelli er ikke imot prestasjon, men oppfordrer oss til å finne våre talenter og bruke dem. Det han mener, er at folk bør stoppe når nok er nok. Dagens prestasjonskultur har et stadig økende krav til den enkelte, noe som vil resultere i et sorteringssamfunn der vi dyrker det sterke og forakter svakhet. Da blir det vanskeligere å oppleve likeverd for syke, uføre og gamle i et samfunn som gjør den ypperste prestasjon til det eneste gull. Vi kunne ikke vært mer enig. Noe av det mest grunnleggende vi arbeider for i Menneskeverd, er at alle mennesker skal bli møtt og bekreftet som de personene de er i kraft av å være menneske.

I denne utgaven av Vern om livet kan du lese om *Den niende «dødsgleden»*, som Per kaller det. Inspirert av Cicero satte han seg ned på en benk i Botanisk hage og begynte på et slags regnskap der han begynte å lete etter det verdifulle og meningsfylte i den siste fasen av livet sitt. Per fant til sammen ni skatter som han deler med oss i reportasjen. På mange måter har det gjort at professoren har mestret det kunststykke å leve selv om han vet at han snart skal dø. Det er beundringsverdig. Takk for at du hjelper oss til å gripe livet.

Gratulerer som vinner av Livsvernprisen 2017!

Liv Kjersti S. Thoresen

Generalsekretær i Menneskeverd

Menneskeverds stab

Maria Victoria K. Aanje
Informasjonsansvarlig

Susanne Ward Ådlandsvik
Informasjonskonsulent

Bjarne Fevang
Administrasjonsleder

Ingjerd Våge
Kommunikasjonsrådgiver

Anette Stubseid Sørensen
Undervisningsansvarlig

Møyfrid Balsnes
Markedskonsulent

Anne Kari Sorknes
Administrasjonssekretær

Kari Eklund Solberg
Undervisningsansvarlig
(svangerskapspermisjon)

Den niende «dødsgleden»

Tekst: Maria Victoria Kjølstad Aanje Foto: Anders Kjøndal

Livsvernprisvinner Per Fugelli stjeler blomster i Botanisk hage. To ganger har han blitt tatt. Bli han oppdaget en gang til, er det rett i fengsel.

Tversoversløyfen er Pers signatur. Han bruker seks sekunder på å knyte den.

– Jeg er til vanlig en snill og ordentlig fyr, men jeg har glede av å stjele blomster i Botanisk hage, sier Per. Han tuller ikke med oss. Kanskje er det behovet for spøk og spenning i de eldre årene.

– Det er et adrenalin-kick når jeg faktisk må løpe fra vaktene som oppdager min udåd, sier han og smiler lurt.

I dag er han festkledd, selv i sitt eget hus. Hvit nystroket skjorte, blå tversoversløyfe med hvite prikker, og mørke bukser. Det er ganske lite av skikkelsen Per som minner om død – trist død.

HAR SAGT STOPP

Det er over syv år siden han fikk påvist kreft. Siden har sykdommen kommet og gått. Lang cellegiftkur og fem kreftoperasjoner. Nå har han sagt stopp.

– Nå kommer siste dans, jeg har fått påvist mange kreftsvulster i begge lungene, og jeg har blitt enig med legene om at vi gjør ingenting. Ingen cellegift eller operasjon, jeg skifter målestokk og tenker at nå handler det om å gjøre siste delen av livet mitt så god som mulig sammen med dem jeg er glad i, sier Per.

Professoren i sosialmedisin er opptatt av å understreke at det ikke bare er minus i sykdommens regnskap. Sykdom er bly, men det er også gull.

– Sykdom er på en måte lærdom. Takk, det hadde vært deilig å være uten sykdom, men når den først kommer, så er det ikke bare minus i sykdommens regnskap. Det er også verdier i det å bli syk. En av de tingene du blir veldig, veldig glad i, er «godt nok». Du samler deg lyspunkter på en onsdag, sier han.

Per har gjennom de siste årene blitt forelsket i det alminnelige livet.

– Når du blir syk, får du en ny målestokk. Du sorterer ut bagateller, og du blir veldig glad for det vanlige alminnelige livet. Det blir gullstandarden din. Du får trening i å godta deg selv som en ufullkommen skapning. Noen ganger er det seier. Andre ganger er du på felgen. Det handler om å bli glad i seg selv som medfødt feilvare. I stedet for hele tiden å prøve å ligne på et glansbilde, sier professoren. Da er det viktig å etterstrebe balanse.

– Vi skal sette oss mål og være i utvikling og forbedring. For all del. Men vi kan ikke løpe hele livet mot uoppnåelige mål slik at vi konstant har melkesyre. I stedet kan vi si hipp hurra for den alminnelige onsdag, sier Per.

Han klapper tre ganger.

BLØFFEN

Punkter med tall går ofte igjen når professoren taler og skriver til samfunnet – eller flokken, som han også kaller det. I fjor sommer kunne vi se en barbert Per Fugelli trække faste skritt langs den hvite sandstranden på Jæren mens han snakket til oss om livet. Hva han har erfart, lært og nå ser, er viktig å gi videre til neste generasjon. Skattekisten til Per er full av ord som oppdrar og opplyser unge og gamle, menn som kvinner.

– Spesielt unge mennesker trenger å høre at de ikke trenger å være perfekte eller bli noen uoppnåelige glansbilder. De har en stor sult etter denne type ærlighet. Det er et beroligende middel for dem å høre at de kan være glad i «godt nok». Elsk middels, pluss, minus – for det er der vi er hele gjengen stort sett, sier Per.

Han har gjentatte ganger vært mannen som har bedt oss ta en titt på oss selv i speilet og utfordret oss selv på å la maskene våre falle.

– Det er slitsomt å gå gjennom livet og prøve å være en perfekt skapning uten flekker. Det er ikke sant.

Alt er en eneste stor bløff. Skal vi bli rause mennesker, må vi se hverandre og oss selv som en type «feilvare», mener han.

– Det er en god erkjennelse som gir frihet. Alt vi kan gjøre for å vaksinere hverandre og oss selv mot denne bløffen, «hipp hurra, alt er bare bra», er et gode. Det er så mye som er med på å fuke livet.

Per mener det er viktig at vi fremmer ydmykhet i stedet for stormannsgalskap.

– Noe av trøbbelet vårt er at vi har kommet inn i noen stormannsgale forestillinger om at vi kan være Gud. Bare vi investerer nok hjerneceller, oljekroner, så kan vi kontrollere naturen, designe samfunnet eller sikre null risiko. Nei, vi kan ikke det. Vi må innse vår litenhet og inngå et samliv med at det forferdelige, det kan skje. Vi kan forebygge og sikre oss, men med måte.

REGNSKAPET I BOTANISK HAGE

– Hvordan var den regla igjen? Opp med hodet du raske gutt, snart er det slutt? Nei, det var vel ikke helt slik den var, sier han.

Per humrer, nikker og skriver noe kort på en huskelapp på skrivebordet.

Der ligger også lyseblå mapper som brukes som dokumentomslag, og en bok av Nelson Mandela: «A long walk to freedom». Afrika har vært et reisemål for Per mange ganger, og leiligheten bærer sterkt

Suvenir fra Afrika.

Reolene til Per er fylt opp med bøker.

preg av det. På toppen av reolene i stuen og på kontoret står beige glasskrukker, flettede små kurver, trommer og et lite neshorn i stein. Per tar frem favorittgjenstanden sin – et gigantisk smykke med orange steiner, tredd på en snor, en etter en.

– *Hvordan har du selv funnet mot og håp i en vanskelig del av livet?*

– Når du blir alvorlig kronisk syk og kommer inn i dødsfasen, så har den sine egne verdier, men du må være der for å oppleve det.

Per trekker frem den kjente romerske politikeren og skribenten Marcus Tullius Cicero. Cicero var opptatt av å lete etter det gode potensial i hver fase av livet. I stedet for å lengte etter ungdommens glade dager handler det om å finne tidsgullet i den epoken av livet man befinner seg i. Det er slik man omfavner seg selv.

– Inspirert av Cicero har jeg tenkt litt på den fasen jeg er inni. Dødsfasen heter denne, og kan vare i noen måneder. Det er ofte mye tristhet og sorg knyttet til denne epoken, sier han.

Som et forsøk på å finne gullet, selv i en vanskelig tid, tok Per turen til Botanisk hage. Hit går han hver dag. Denne dagen ble likevel annerledes da han satte seg ned på en benk og begynte på et slags regnskap. Han kom til en erkjennelse av at han fant åtte dødsgleder i denne fasen. Han lister dem opp slik:

1. Jeg får mer fred i livet. Jeg gir opp forestillingen om null risiko og 100 prosent beskyttelse. Døden kommer. Det gir trygghet.
2. Frihetens øyeblikk kommer. Plikt, ærgjerrighet og masker faller av.
3. Jeg blir bedre kjent med mine grunnstoffer.
4. Jeg kommer i den siste trassalder, blir modigere og mer meg selv.
5. Naturen kjærtegner meg mer.
6. Jeg blir gladere i den lille flokken min.
7. Jeg får mer undring på det hellige.
8. Det bør mer takk i meg enn før.

I tillegg har Per fått et sterkere behov for å få opp tempoet på blodpumpa. Med andre ord skape litt spøk og spenning i hverdagen. Per tar opp en liten bukett med gule, lys rosa og hvite blomster. Den ene blomsten ser ut som en liten geiterams.

– Dette er dagens fangst, sier Per og ler en kort trall.

Dagens fangst.

Vi kan ikke løpe hele livet mot uoppnåelige mål slik at vi konstant har melkesyre.

– Per Fugelli

Han tar frem en burgunder paraply fra Deli de Luca og viser skritt for skritt hvordan han forsiktig stikker de utvalgte blomstene ned i kremmerhuset av paraplyen slik at ingen skal oppdage fangsten han nettopp har klart å skaffe seg.

Per konkluderer med at det er bra for blodløpet. Det forebygger nemlig blodpropp. Det er ikke til å komme bort ifra at dette må være den niende dødsgleden.

Når du blir syk, får du en ny målestokk. Du sorterer ut bagateller, og du blir veldig glad for det vanlige alminnelige livet. Det blir gullstandarden din.

- Per Fugelli

ØNSKEKONSERT

Per Fugelli er av helse- og omsorgsminister Bent Høie (H) utpekt som kontaktlegeordningens far. Bakgrunnen var at Per i 2011 skrev kronikken «Engangsleger» i Aftenposten. Den handlet om at han som alvorlig syk møtte 37 forskjellige leger. 15. september i fjor trådte kontaktlegeordningen i kraft i spesialisthelsetjenesten. Som alvorlig syk skal du nå få en egen lege som er «din».

- Når du blir brått alvorlig syk, så blir du redd helt inn til knoklene dine. Du leter etter de to legemidlene som heter trygghet og tillit. Og da lengter du etter en lege som du på en måte føler er «din» og er rette vedkommende. En som har samlebildet av deg. I en spesialisert helsetjeneste er du nødt til å møte mange leger som er gode på én bit. Men samtidig må det være en lege som «samler» disse bitene til det puslespillet som er Per.

Per klapper. Etter å ha vært pasient gjennom syv år og spionert på helsetjenesten fra innsiden, har han ervervet seg verdifull kunnskap som nå blir politikk.

- Det er jo veldig stas at Bent Høie nå har fått gjennom denne loven i Stortinget, sier han.

Han stopper likevel ikke der. Nå har Per en ny «ønskekonsert» i emning, som han kaller det.

- Jeg synes helsemyndighetene bør legge bedre til rette for hjemmedød. Ganske mange ganger i løpet av disse syv årene har jeg hørt fra medpasienter som har kommet med hjertesukk: De skulle så gjerne ha dødd hjemme hvis det hadde gått an. Jeg tror det gjelder mange, sier Per som selv har fått lov til å dø i egen leilighet.

- Det er jeg glad og takknemlig for. Vel innforstått om det kan komme til et punkt der det ikke går lenger. Veien må bli til mens du dør. Det kan komme til et punkt der hverken jeg, Charlotte eller de som hjelper til, orker mer, og da må vi selvfølgelig kunne komme på sykehuset.

Per har gode grunner for hvorfor det å dø hjemme er så mye bedre. Han lister dem opp i fem punkter.

- Hjemme eier du deg selv. Hjemme eier du din egen død. Hjemme

bor de du er glad i. Hjemme er det vakkert etter din smak. Hjemme er det fredelig og rolig.

Det blir stille.

- Det er mystisk at Norge er det landet der færrest dør hjemme, sier han undrende.

INNGANGSBILLETT

Mandag 6. februar mottar Per Menneskeverds Livsvernpris 2017 på Bristol Hotell i Oslo. Det er ingen ringere enn helse- og omsorgsminister Bent Høie (H) som skal overrekke den gjeve prisen.

- Når du vet at du snart skal dø – blir du en hund etter priser.

Han tar opp pekefingeren for å understreke poenget sitt. Smilet er lurt.

- I betydningen man blir så glad når du får meldinger om at det du tror på, det menneskesynet du har, det samfunnshåpet du har – det deles av andre. Jeg tar Livsvernprisen med meg som en inngangsbillett til Sankt Peter. Jeg tolker det dithen at dere i Menneskeverd setter pris på det Per har slåss for i snart 73 år, sier han og legger til:

- Jeg jublet som en lerce høyt i sky, da jeg fikk vite om prisen. Det er sant. Det er ikke til å underslå at når du vet at du skal dø snart, så er det nam-nam med priser. Det gir deg en slags innbilning om at du har gjort nytte for deg på jorden.

Per trekker frem Freud og begrepet hans «menschens liebe». Oversatt: Kjærlighet til mennesker og livet.

- Når du er glad i livet fordi det går opp i et stort pluss, så blir du litt besatt av den tanken. Men alt dette gode livet må vi dele på. Da må vi bruke deler av det personlige livet inn i det politiske livet. Vi må slåss for et samfunn som bygger på respekt for menneskeverdet, likeverd, rettfærdig fordeling, goder og like muligheter til å skape eget liv. Jeg tolker Livsvernprisen som en støtte til dette synet.

Han klapper tre ganger.

- *Hvilken sløyfe vil du ha på deg denne dagen?*

- Jeg vil velge en veldig glad sløyfe. Lysegrønn, tror jeg den må være, som håpet. ●

To om Per

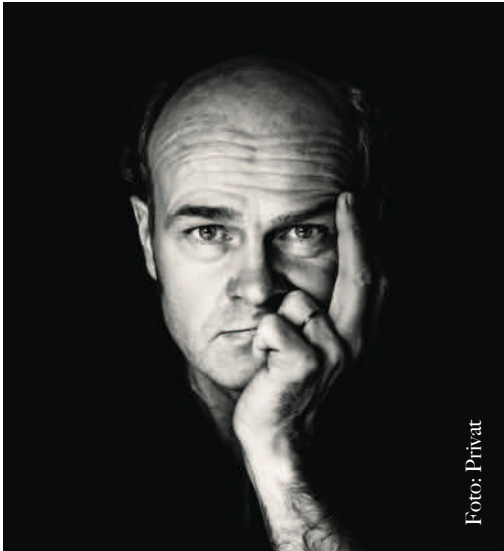

Foto: Privat

Erik Poppe

Filmregissør

Per er mennesket du ikke glemmer at du en gang møtte. Han er raus, nysgjerrig, lyttende, men også litt av en predikant når han får muligheten. Det er ikke lett å slippe unna. Han er en av de få og derfor viktigste stemmene i dagens dørgende stille Norge. Han skyr ikke flomlyset, men klarer å benytte lyset eller mikrofonen bedre enn de fleste.

Foto: KrF

Knut Arild Hareide

Partileder i KrF

Per er en svært klok mann. Han har evne til å formidle menneskelige verdier på en måte som treffer oss i hjertet. Han løfter alltid perspektivet, saker og mennesker som trenger å bli løftet frem. Jeg har møtt Per flere ganger – og jeg har aldri gått uberørt fra disse møtene.

PRISBEGRUNNELSE

DØDEN ER EN DEL AV LIVET – GRIP LIVET

Per Fugelli mottar Menneskeverds Livsvernpris 2017 for sin evne til å snakke naturlig og ærlig om døden, samtidig som han inspirerer til livsglede. På den måten er han med på å gi næring til selve livet.

Per Fugelli er lege og professor i sosialmedisin ved Universitetet i Oslo. Han er også kjent som en ivrig samfunnsdebattant og har siden tidlig på 1990-tallet deltatt i en rekke debattprogrammer, både på TV og radio. Fugelli var med i styringsgruppa i Verdikommisjonen, og har siden 1975 utgitt og vært medforfatter av nesten 50 bøker. Fugelli mestrer å ta temperaturen på samfunnet, etterfulgt av oppskrifter med velfungerende medisin.

Årets vinner av Livsvernprisen har evnet å synliggjøre menneskeverdet hos dem som befinner seg i livets siste fase, og gitt døende og alvorlig syke en stemme i offentligheten. Vi er overbevist om at han på denne måten har skapt håp og livsmot for mennesker som er i eksistensielle kriser og i sårbare faser av livet. Midt i egen sykdomsprosess og nærstående død har Fugelli på en beundringsverdig måte satt fokus på livsglede og løftet frem verdien av de nære ting i livet. Videoklippene av professoren som Stavanger Aftenblad publiserte gjennom sommeren 2016, der han vandrer barbeint på en strand på Jæren og deler sin livsfilosofi, er et konkret eksempel på det.

En av hans mange viktige målgrupper er unge mennesker. Fugelli mestrer kunsten å nå neste generasjon med verdifull og anvendelig livsfilosofi, der kjærlighet til livet og deg selv står sentralt. Med klokskap har han gjennom bøker og i riksdekkende medier formidlet et viktig budskap om å leve i nuet, oppdage det verdifulle i egen livsfase og bry oss om hverandre. Årets vinner ønsker at vi skaper et rausere samfunn der vi vil hverandre vel.

Vi ønsker å anerkjenne Fugelli sin åpenhet om hele livet, hans tro på menneskeverdet og hans arbeid for fellesskapsverdiene likeverd og inkludering. Vi gratulerer vinneren av Menneskeverds Livsvernpris 2017.

NOTISER:

FIKK ENEGGEDE TVILLINGER MED DOWNS SYNDROM

Ekteparet Julie (45) og Dan McConnel (46) fra Idaho, USA, giftet seg i 2010 og har sønnen Andy (3) sammen, men ønsket å gi ham en liten søster eller bror. Julie oppdaget tidlig at hun bar på dobbelt sett, og tester under svangerskapet indikerte Downs syndrom, skriver TV2.

Da tvillingparet Charlie og Milo kom til verden, viste det seg at de begge har Downs syndrom.

Familien forteller nå sin historie for å vise at det å få barn som er litt annerledes ikke er så skremmende som mange tror. De ønsker å vise at de har klart det – selv med to.

– Jeg vil at folk skal forstå at det er noen der ute som er litt annerledes, men at det aldri vil gjøre dem mindre verdt. De er jo akkurat som de skal være, sier Julie McConnel.

Ifølge US National Down Syndrome Society er sjansen for å få eneggede tvillinger med Downs syndrom én til 14 millioner.

ALKHOLIKER FIKK DØDSHJELP

I Nederland fikk Marcel Langedijk, en 41 år gammel mann, hjelp til å ta sitt eget liv fordi han mente at døden var eneste løsning på hans alkoholproblem. Det er den engelske nettavisen Daily Mail som gjengir historien.

I 2015 døde over 5500 personer i Nederland ved hjelp av eutanasi. Da dette ble lovlig for 14 år siden, måtte man ha «utholdelige smerter» med «ingen utsikter til forbedring». Nå blir kriteriene mer liberalt tolket, dermed får flere personer mulighet til å velge eutanasi. Historier der mennesker får innvilget aktiv dødsbistand øker i omfang. Marcel Langedijk døde 14. juli i fjor. Noe han selv beskrev som en «fin dag for å dø».

STORTINGET TILLATER TVILLINGABORT

Våren 2016 fremmet KrF og Sp et representantforslag i Stortinget om å endre loven om svangerskapsavbrudd der det presiseres at fosterreduksjon ikke tillates. I midten av desember ble forslaget behandlet i Helse- og omsorgskomiteen på Stortinget. De andre partiene støttet ikke forslaget fra representantene Olaug Bollestad (KrF) og Kjersti Toppe (Sp).

– Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at regjeringen ikke har planer om å fremme forslag til endringer i abortloven, heter det i innstillingen.

Menneskeverd er skuffet over innstillingen.

– Dette handler om å sette foten ned for en utvidelse. Da abortloven kom, var ikke prosedyren med fosterreduksjon teknisk mulig. Derfor er dette i praksis en utvidelse av loven, sier informasjonsansvarlig Maria Victoria Kjølstad Aanje.

Tett på en politiker

Torgeir Knag Fylkesnes

Sosialistisk Venstreparti

Storingsrepresentant for Troms, Sosialistisk Venstreparti. Næringspolitisk talsperson.

Tekst: Kari Eklund Solberg Foto: Sosialistisk Venstreparti

1 Hva legger du i begrepet menneskeverd?

Som filosof mener jeg Kant setter ord på dette på en overbevisende måte. «Du skal alltid handle slik at du betrakter menneskeheten, i så vel egen person som hos enhver annen, som et formål i seg selv, og aldri bare som et middel.» Med dette anerkjennes mennesket, i alle sine former, ulike bakgrunner og muligheter, for å ha verdi i seg selv, som et selvstendig mål som vi har en plikt til å hegne om. Det er en fin, streng og sivilisert regel.

2 Hvilke faktorer truer menneskeverdet i samfunnet vårt i dag?

Økte sosiale forskjeller, fattigdom, overdådig rikdom, krig, konflikt, ekstremisme, forfengeligheit, og ikke minst miljøødeleggelsene. Alle disse er en slags ytre faktorer som direkte griper inn i hvordan vi forholder oss til hverandre.

3 Hva mener ditt parti er gode politiske tiltak for å verne om menneskeverdet i samfunnet vårt?

Alle tiltak som bidrar til mer rettferdig fordeling, hvor folk har faktisk mulighet til å bli sett, hørt og få gjort sine meninger gjeldende. Generelt alle tiltak som ikke fører til at noen i realiteten lever som B- og C-mennesker. Menneskehetens ødeleggelse av naturen slår dessuten hardt tilbake på oss alle nå, og forsterker konflikter.

4 Vi vet at ni av ti norske kvinner velger abort hvis de oppdager at barnet de bærer, har Downs syndrom. Er dette en statistikk vi kan godta?

Det kommer an på hva du legger i «å godta». Dersom du mener at å «ikke godta» innebærer å bestemme at kvinner i slike situasjoner skal nektes innsyn eller valg, er jeg uenig. Valget om abort mener jeg

det er kvinnen som til syvende og sist må ta. Jeg synes samtidig at statistikken er trasig, men det er min mening, og ikke en mening jeg mener meg berettiget til å bestemme andres handlinger ut fra.

5 Det er bred politisk enighet om at aborttallene må ned. Hva mener du bør gjøres for ytterligere å redusere antall aborter i årene som kommer?

Prevensjon, både for kvinner og menn, er det aller viktigste tiltaket. Dette må gjøres billig og lett tilgjengelig. Graviditet bør planlegges.

6 Hva er dine tanker rundt aktiv dødshjelp?

Prinsipielt mener jeg at dette er et valg den enkelte selv må ta. Dersom det skal være snakk om selvbestemmelse, må det innebære ens eget liv og død. Problemstillingen oppstår når dette berører andre, og/eller krever at andre gjør noe. Da blir diskusjonen svært annerledes. Ingen skal kunne forvente eller kreve at andre skal bidra til ens egen død.

7 Hva er dine politiske hjertesaker?

To ting som henger nøye sammen: At samfunnet skal utvikles på folks premisser, ikke på premissene til store selskaper eller en liten rik elite. Og - at vi må forandre måten vi lever, produserer og konsumerer på slik at det er forenlig med naturens tåleevne.

8 Hvilke tre ting i livet betyr mest for deg?

Familien, havet og kreativiteten.

Takknemlig for at MOREN GAV HENNE LIVET

– Jeg har alltid hatt en fornemmelse av å være et ønsket barn, forteller Anne Misje som ble adoptert som nyfødt. Her sammen med Bajaz, en av de firbente hun deler hus med.

Adopterte Anne Misje ville takke for at hennes biologiske mor gav henne livet. Det førte til et sterkt møte – vakkert og vondt på samme tid.

Tekst og foto: *Susanne Ward Ådlandsvik*

I landlige omgivelser et par mil syd for Oslo bor Anne Misje med mannen Frode og to digre Berner Sennen-hunder. Barna har forlatt redet, og barnebarn nummer to er på vei. Et tynt snølag dekker bakken, det er rimefrost på trærne og landskapet minner om et vinterlig eventyrland, med det idylliske Bindingsvannet rett utenfor stuedøren.

ADOPTERT BORT SOM NYFØDT

Anne hadde en trygg og god oppvekst i Sandviken i Bergen med mor, far og en yngre bror. Hun har alltid visst at mor og far ikke var biologiske foreldre. At kvinnen som fødte henne, adopterte henne bort som nyfødt. Og at broren, som er fire år yngre, også hadde andre biologiske foreldre.

– Det har alltid vært åpenhet i storfamilien om at jeg og broren min er adoptert, forteller hun.

Foreldrene sa til Anne og broren at hvis de ville oppsøke sitt biologiske opphav, så måtte de bare gjøre det. Det var helt greit for dem.

– Men ingen av oss hadde lyst til det. Vi opplevde begge at vi hadde

kommet til ett av verdens beste hjem. I tillegg hadde vi lest om folk som fant sine biologiske foreldre og som ble fryktelig skuffet. Vi ville ikke utsette oss for det, og ville ikke risikere å få vite ting vi ikke hadde lyst å vite, forteller Anne.

MØTTE SIN BIOLOGISKE MOR

Selv om Anne ikke hadde noe sterkt behov for kontakt med sin biologiske mor, hadde hun lyst til å takke henne for livet.

– Jeg hadde lyst til å nå fram til henne som bar meg frem for å si tusen takk for at hun gjorde det. For at hun gav meg livet i gave. Og kanskje få vite litt om omstendighetene som gjorde at hun ikke så noen annen utvei enn å adoptere meg bort.

For om lag åtte år siden fant hun sin biologiske mor via Facebook. Og da kontakten var opprettet, avtalte de at Anne skulle komme hjem til henne.

– Det ble et nesten ubeskrivelig møte. Det var vakkert og vondt på samme tid. Jeg forsto at hun hadde gått med en inderlig lengsel etter jenten sin, og at livet hennes var preget av barnet hun ikke beholdt.

Anne beskriver sin biologiske mor som et utrolig vakkert menneske. – Hun var mild, åpen og hadde mange gode kvaliteter. Det var sterkt å se inn i et ansikt med gjenkjennbare trekk. Det var en eiendommelig følelse, og møtet gjorde meg bare godt. Men samtidig var hun en fremmed. Jeg ønsket ikke å involvere meg i en ny familie. Det høres kanskje egoistisk ut, men jeg har nok med den familien jeg har. Og jeg hadde heller ikke lyst å gjøre noe som kunne gi mor og far følelsen av at jeg var i ferd med å velge dem bort. Dermed ble det med dette ene møtet. Jeg fikk fortalt hvor takknemlig jeg er for at hun gav meg livet. Og hun fikk se at det hadde gått bra med meg – og fikk fortelle sin historie.

HOLDT DET SKJULT FOR FORELDRENE

Anne fikk vite at moren hadde blitt gravid som 17-åring og holdt det skjult for foreldrene sine. Det var kun en søster som visste om det, og hun fulgte henne til sykehuset da hun skulle føde en februar dag i 1959. – Hun fortalte meg at hun ba til Gud om én ting idet jordmoren bar meg ut av fødestuen. Og det var at jeg måtte komme til noen som var glad i barn. Hun lå der, knapt 18 år gammel, med etter-rier og melkespreng, mens babyen hennes ble båret ut. Og to dager etter måtte hun tilbake på jobb.

Anne er full av beundring for det den biologiske moren gikk gjennom. – Hvis jeg hadde vært i en situasjon hvor jeg måtte gi fra meg barnet mitt, ville jeg kjent at det var redselsfullt. Derfor er jeg så full av beundring for at hun faktisk gjorde det. Hun hadde ingen mulighet i livet sitt den gangen til å beholde et barn.

ET ØNSKET BARN

Noen av dem som er adoptert, lever med en grunnleggende følelse av avvisning. Dette er noe Anne aldri har kjent på.

– Jeg har alltid hatt en fornemmelse av å være et ønsket barn. Jeg har hatt fantastiske foreldre som har gitt meg masse kjærlighet, trygghet

og omsorg. Og det at min biologiske mor lot meg bli født, har fortalt meg at hun ville meg vel.

Rundt 30.000 norskfødte barn ble adoptert fra 1918 til slutten av 1970-tallet. Etter at kunnskap om familieplanlegging ble mer tilgjengelig og nye prevensjonsmidler kom på markedet, skjedde en dramatisk nedgang i antall innenlandsadopsjoner. En nedgang som fortsatte etter at loven om selvbestemt abort ble vedtatt i 1978. De siste årene har det vært færre enn fem norskfødte barn årlig som er blitt adoptert bort etter ønske fra biologiske foreldre, viser tall fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

ALTERNATIVE LØSNINGER

– Jeg skulle ønske vi hadde et samfunn hvor jenter som ble gravide, fikk anerkjennelse for å bære fram og adoptere bort barnet sitt. At det var støtteordninger som gjorde at de ikke led økonomiske tap. Vi kan ikke si at vi må få ned antall aborter uten samtidig å legge til rette for alternative løsninger. Hvis det var større aksept for å adoptere bort barnet sitt, ville vi gjort et grep både for ufrivillig barnløse og ufrivillig gravide, mener Anne, som er utdannet sykepleier.

Hun har stor varme i hjertet sitt for jentene som ikke ser noen annen løsning enn å ta abort.

– Det er kanskje det vanskeligste valget de tar i livet, og deretter blir de alene med sorgen. Den smerten har ikke plass i det offentlige rom i Norge i dag. Hvor går de med sorgen sin? De får kanskje høre at: «Nå må du bli ferdig med dette. Du valgte det jo selv». Men er det noe som kunne bidratt til at de hadde født barnet sitt? Noe samfunnet eller familien kunne ha stilt opp med? Hadde de hatt en supporterjeng eller bedre støtteordninger rundt seg, hadde kanskje valget blitt et annet, tror Anne.

Hennes egen mor hadde ikke noe annet valg enn å bære henne frem. Det er hun evig takknemlig for. ●

“ Det at min biologiske mor lot meg bli født, har fortalt meg at hun ville meg vel.

– Anne Misje

– Jeg skulle ønske vi hadde et samfunn hvor jenter som ble gravide fikk anerkjennelse for å bære frem og adoptere bort barnet sitt, sier Anne Misje.

Kjemper aktivt mot dødshjelp

I Nederland kan man utføre eutanasi på spedbarn. Jan Grue er redd grensene stadig vil utvides hvis vi innfører dødshjelp i Norge.

Tekst: Ingerd Våge Foto: Amne Valeur

- Hvis man snakker med et menneske som har lyst til å dø, så er det nesten alltid et menneske i en ekstrem situasjon, på grunn av sykdom og andre faktorer. Økonomisk nød kan være en del av bildet, det er også sosial isolasjon, men det vesentlige er at det er svært sårbare mennesker dette er snakk om, sier Jan Grue, forfatter og professor ved institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo.

Han har engasjert seg i eutanasi-debatten i Norge. I fjor gav han ut en roman om temaet, og samme høst deltok han i en brevveksling i Morgenbladet med forsker Ole Martin Moen, der de diskuterte aktiv dødshjelp.

- Forestillingen om at de som ønsker aktiv dødshjelp, er selvstendige, ressurssterke mennesker med full styring over eget liv, det tror jeg er en illusjon og et skadelig bilde av hvordan situasjonen egentlig ser ut, fortsetter Grue.

VANSKELIG AVGRENSNING

Han mener det er vanskelig å sette opp grenser og kriterier for hvem som skal få aktiv dødshjelp og ikke, om man gjør dette lovlig, blant annet fordi det trekker inn spørsmålet om begrenset eller fraværende samtykkekompetanse.

Grue viser til utviklingen i Belgia og Nederland.

- I Nederland utfører man eutanasi på spedbarn som har store fødselsskader eller medfødte sykdommer. Da er det legene og foreldrene som har tatt en beslutning om eutanasi på vegne av et annet menneske. Dette mener jeg er del av en svært problematisk utvikling, sier Grue og viser til et annet eksempel i Belgia.

- Her har man gått langt i retning av at også psykisk sykdom, og tilsvarende tilstander, kan kvalifisere for aktiv dødshjelp på lik linje med somatiske sykdommer. En sak som har blitt bredt dekket i mediene, var en belgisk kvinne i 50-årene som fikk innvilget eutanasi i samråd med legen sin. Familie og barn ble aktivt holdt utenfor beslutningsprosessen. Hun fikk eutanasi på grunn av depresjon. Dette er som kjent en komplisert tilstand, men også en tilstand vi vet kan bli bedre over tid.

Det Grue forklarer, er noe som ofte kalles skråplan-effekten, som innebærer at noe blir innført for en gruppe, men at rettigheten stadig utvides til å omfatte flere. Det ene tar det andre, og etter hvert blir det svært vanskelig å avgrense hvem som skal få eutanasi og ikke. Mennesker og grupper som ikke har rett til aktiv dødshjelp, kan oppleve seg diskriminert og kreve å bli inkludert. Men dette innebærer også at beslutningen om aktiv dødshjelp kan flyttes fra personen det gjelder, til andre aktører.

HVA MED KJÆRLIGHETSSORG?

- *Hvorfor skal ikke folk få bestemme over sin egen død?*

- Det bestemmer de allerede i den forstand at det ikke er ulovlig å utføre et selvmordsforsøk i Norge i dag. Det er ikke dette det handler om. Denne debatten handler om i hvor stor grad resten av samfunnsapparatet skal kobles inn og gjøres til en aktiv del av denne prosessen, sier professoren.

Han trekker frem at de aller færreste dødshjelp-forkjemperne mener retten til å dø skal gjelde alle, uansett omstendighet. Dermed sitter man igjen med noen vesentlige spørsmål: Hvem skal ha rett til å dø? Når er det vi som samfunn skal vurdere at et liv ikke er verdt å leve?

- En 18-åring med kjærlighetssorg, han skal ikke få lov å dø, sier mange som argumenterer for å legalisere eutanasi. Det samme ville man kanskje si om en 40-åring som er midt i et samlivsbrudd, som

har begynt å drikke en del og som har det troblete. Men hvor går da grensen - ved 70 år, ved 80 eller ved 90? Hva skal være god nok grunn? Hvor trekker vi opp grensen?

- *Men hovedargumentet er jo at hver enkelt skal få lov å si: Nok er nok.*

- Ja.

- *Hvorfor skal ikke det være lov?*

- I hvilke situasjoner er det du ser for deg at det ikke er lov?

- *Ok. Så du mener selvmord da er løsningen for dem?*

- Hvis vi går tilbake til de gamle filosofene, så sier de: Den døren er alltid åpen, understreker Grue og legger til:

- Rent praktisk kommer vi tilbake til spørsmålet: Hva skal retten til aktiv dødshjelp for ett menneske medføre av plikter for andre mennesker?

- ULLENT

De som kjemper for dødshjelp, bruker ofte argumentet «retten til en verdig død». Men forfatteren vil gjerne vite hva de helt konkret ønsker seg.

- Jeg har ikke fått noe godt svar fra forkjemperne om hva «retten til» helt konkret går ut på. Hva er det de egentlig ønsker å legalisere? Mange vil legge seg på et abstrakt og ulent mellomnivå hvor det er viktig med «retten til», men da spør jeg: Retten til hva? Hvilke forpliktelser for helsepersonell ligger i de rettighetene?

- *Hvilke konsekvenser tror du det vil få hvis vi innfører aktiv dødshjelp i Norge?*

- Ja, da er det flere som kommer til å dø. I Belgia har man allerede nådd et punkt hvor cirka 1 av 20 dødsfall er en direkte konsekvens av denne lovgivningen. Det som helt konkret vil skje i Norge, er at flere mennesker vil dø tidligere enn hva man ellers ville gjort. Da må vi ta stilling til om det er en god eller dårlig ting.

- *Kan det være andre konsekvenser, for eksempel med tanke på menneskesynet?*

- Det er det vanskelig å spekulere i, men det virker ikke helt usannsynlig at det å gjøre aktiv dødshjelp til noe man må ta stilling til, vil skape en forventning.

- *En forventning om hva?*

- En forventning om at nå er det på tide å ta livet av seg. Det er ikke helt usannsynlig at aktiv dødshjelp vil være normerende, sier han.

STABIL LYKKE

- *Det kan se ut som at unge folk er mer positive til aktiv dødshjelp. Hva tenker du om det?*

- Det stemmer nok. Ting kan se annerledes ut når man er eldre og i en annen situasjon. Her finnes det mye forskning som sier at folk har veldig vanskelig for å sette seg inn i hvordan livet vil se ut etter at man har blitt gammel og fått en alvorlig sykdom og lignende. Det viser seg også empirisk at lykkefølelsen hos de fleste endrer seg i nokså beskjeden grad, også etter at dramatiske ting har skjedd, sier Grue og legger til:

- Hvis man har vært igjennom en trafikkulykke, eller har fått en kronisk sykdom, da er det en justeringsperiode, men når det gjelder opplevelse av lykke og livskvalitet, så ender de fleste opp der de var for dette skjedde. Det tror jeg det er mange unge som har begrenset forståelse for. De som sier at når jeg er 80 år, gammel og syk, er det bare å kakke meg i hodet, sier ikke det når de er faktisk har blitt 80 år. De aller, aller fleste, mener Grue. ●

Forestillingen om at de som ønsker aktiv dødshjelp, er selvstendige, ressurssterke mennesker med full styring over eget liv, det tror jeg er en illusjon og et skadelig bilde av hvordan situasjonen egentlig ser ut.

- Jan Grue

FRA MYSTERIUM TIL

– Hvilke barn vi tar imot i et samfunn, sier noe om hva slags samfunn vi er, sier Eivor Andersen Oftestad som har skrevet boka «Vi lager barn – reproduksjon gjennom 500 år.»

– Barn er ikke lenger noe som blir gitt oss som et mysterium utenfra, det er blitt noe som planlegges og kvalitetssjekkes, sier forsker Eivor Andersen Oftestad.

Tekst og foto: *Susanne Ward Ådlandsvik*

Tidligere i år kom boka «Vi lager barn. Reproduksjon gjennom 500 år». Her skildrer Eivor Andersen Oftestad, forsker i kirkehistorie ved Menighetsfakultetet, hvordan tankegangen har endret seg fra at barnets ankomst var noe som ble ordnet av en høyere makt, til å være noe vi selv kan styre og kontrollere. Mens det å lage barn i den tidlige protestantiske kulturen handlet om «barneavl» til Guds rike, handlet det om «barneproduksjon» til samfunnets beste i industri-samfunnet. I dag er barnet i ferd med å bli en bestillingsvare i tråd

med vår tids markedsøkonomi og individualistiske idealer, hevder Oftestad.

Boka tar blant annet opp hvordan vi i dag må ta stilling til et globalt marked for arveanlegg og embryoer, fosterdiagnostikk, sortering og designbabyer. Teknologisk og medisinsk er det meste mulig, og det er markedet som til sist bestemmer hvor langt vi vil gå for å lage barn.

– Hvordan kan vi unngå at barn blir en vare når alle leddene i deres

BESTILLINGSVARE

Vi trenger en enda bredere debatt om hvordan vår egen kultur organiserer det å lage barn. Hva sier det oss om samfunnet vårt og hvor vi er på vei?

- Eivor Andersen Oftestad

produksjon er kommersialisert? Dette spørsmålet stilte tidligere direktør i Bioteknologirådet, professor Sissel Røgne. I forbindelse med den forestående revideringen av bioteknologiloven etterlyste Bioteknologirådet en ansvarlig refleksjon rundt de endringene som finner sted i synet på reproduksjon og barn i vår tid. Målet med boka er å bidra til en slik refleksjon. Vi trenger en enda bredere debatt om hvordan vår egen kultur organiserer det å lage barn. Hva sier det oss om samfunnet vårt og hvor vi er på vei, spør Oftestad.

HISTORISK PERSPEKTIV

Oftestad skriver at fortolkningen og tilretteleggingen av reproduksjon er som en linse vi kan betrakte historien gjennom.

- Organiseringen av reproduksjon befinner seg til enhver tid i selve sentrum av en kultur. Å lage barn er selve kontinuiteten – uten barn, ingen fremtid. Hvorfor man lager barn, og hvordan man regulerer det, er opplagt viktige spørsmål. En kulturhistorie om reproduksjon forteller derfor langt mer enn hvordan man har begrunnet det å få barn, hevder hun, og legger til at det bare er ved å forstå historien at vi kan få øye på særtrekk og utfordringer i vår egen samtid.

- Historien gir oss et annet blikk og hjelper oss til å se at utviklingen ikke er selvsagt, mener kirkehistorikeren.

Hun peker på at den største endringen i reproduksjon gjennom de siste 500 årene, er overgangen fra det kollektive til det individuelle ansvaret.

- Det ansvaret som mennesket tar ved å avskrive Gud og ta ansvaret selv, fører til store problemstillinger. Makter vi å ha dette ansvaret og bære konsekvensene av våre valg? Den angsten ansvaret gir, fører til et veldig behov for kontroll. En konsekvens av dette er økende kvalitetssjekk av fosteret. Det er vanskelig å gi slipp og akseptere at barnet som kommer, uansett planlegging, kan bli noe helt annet enn vi hadde tenkt. Egentlig kan vi spørre om vi har rett til å skape andre mennesker uten å spørre dem først?

KONSEKVENSER FOR LIV OG DØD

Oftestad trekker også frem sammenhengen mellom eutanasi og reproduksjon. Hun mener at det i et større perspektiv handler om en

endret forståelse av generasjonenes gjensidige avhengighet.

- Om noen tiår kan barn i enda større grad enn i dag planlegges gjennom en sorteringsprosess hvor belastningen med å få barn vurderes opp mot gleden og nytten barne kan gi. Da vil det kanskje være selvsagt at barne ikke har noen forpliktelse til å ta vare på sine gamle og belastende foreldre, på samme måte som foreldrene ikke hadde noen forpliktelse til å ta imot barne. Den gjensidige forpliktelsen mellom generasjonene er erstattet med et ansvar for å ta bort lidelse – i stedet for å ta livet som det er og akseptere de gitte livsbetingelsene, sier hun.

Oftestad mener at endringene skjer gjennom en gradvis holdningsendring.

- Synet på mennesket endrer seg med små skritt, og alle valgene vi tar fører til små endringer. Så endres holdningene etter hvert, og deretter endres lovgivningen. Vi vil ikke se på det som dramatisk, fordi det skjer gradvis. Det siver inn i oss, sakte, men sikkert. Først blir det normalisert, deretter blir det institusjonalisert, sier Oftestad, som mener at det autonome mennesket er idealet for vår tid.

FORMULERE ERFARINGER

Hun tror mange mennesker har en erfaring av at det finnes gitte livsbetingelser og ikke ønsker å manipulere livets bestanddeler i den grad det er i ferd med å bli mulig.

- Det er mange som har denne forestillingen uten å kunne begrunne det i en gudstro. Jeg tror det er viktig å artikulere intuisjonen og magesfølelsen hvis den skal ha en bærende kraft. Vi trenger en ny diskusjon som gjenoppretter forbindelsen mellom livserfaring og politiske argumenter. Vi må finne ut hvordan vi kan formulere disse erfaringene for den omgangen med livet som preger oss i dag, hvor det autonome mennesket er ideal, blir institusjonalisert, sier hun. Oftestad hevder at samfunnet vårt foreløpig ikke er noe tydelig «sorteringssamfunn».

- Kollektivet legger til rette for alle, selv de sykeste blant oss. Men i det øyeblikk kollektivets moral er endret som følge av individuelle praksiser over lang tid, kan demningen bryte fortere enn vi aner, avslutter Eivor Andersen Oftestad. ●

Norge på bunn i hjemmedød

Ekteparet Bettina og Stein Husebo har sammen bygd opp kompetansen ved Verdighetscenteret og Bergen Rode Kors Sykehjem.

I Norge dør mellom seks og femten prosent av befolkningen hjemme. Ingen andre land har lavere tall.

Tekst: *Ingjerd Våge* Foto: *Menneskeverd*

– Systemet er bygget og tilrettelagt slik at vi ikke skal dø hjemme, sier Bettina Husebo, forsker og leder for Senter for alders- og sykehjemsmedisin ved Universitetet i Bergen.

I dag er det færre som dør hjemme i byene, omlag seks prosent, enn på bygda, omlag femten prosent. Det er ingen forskning fra Norge som viser hvor mange som kan tenke seg å dø hjemme, men flere

internasjonale studier viser at omlag 75 prosent av befolkningen ønsker å dø naturlig hjemme.

– *Hvorfor kommer Norge dårlig ut sammenlignet med andre land?*
– Det er sammensatt. Vi har blant annet satset mye på sykehjemsmedisin og har det høyeste antallet sykehjemsplasser i verden i forhold til folketallet. Vi er også det landet med flest kvinner i jobb, kombinert med relativt høyt antall barnefødsler per kvinne. Det er kombinasjonen av disse to vi kommer høyest ut på. Dette medfører at vi har

begrenset tid til å ta vare på foreldre eller partner som ønsker å dø hjemme, sier Husebø.

FORSKER PÅ HJEMMEDØD

I Norge dør nesten 50 prosent av befolkningen på sykehjem, mens rundt 35 prosent dør på sykehus.

- *Hvem er disse personene som dør hjemme?*

- Vi holder nå på med et forskningsprosjekt for å finne ut akkurat dette. Her undersøker vi om det er yngre eller eldre, menn eller kvinner, og hvilke diagnoser disse har. Vi ser også på forskjellene mellom by og land, og sosiale forskjeller, sier Husebø og legger til:

- Jeg har en liten fornemmelse om at det sannsynligvis er yngre kreftpasienter som dør mer hjemme. Hvilke sykdomsforløp personen har hatt, spiller nok en rolle. Er man en ung kreftpasient, er det annerledes enn en person med demens som har hatt et omsorgsbehov over lang tid.

DØDEN MÅ PLANLEGGES

Forskeren er opptatt av at døden må planlegges tidlig. Det må være et tema i familien hvordan, og hvor, man vil dø når den naturlig inntruffet. Her er det viktig at man kommuniserer sine ønsker på en tydelig måte. Hun trekker frem at vi gjerne er gode til å planlegge kjøp av hus, hytte og båt. Men døden derimot, som vi vet kommer, den planlegges dårlig.

- *Hvorfor er vi så dårlige til å planlegge døden?*

- Det kan være på grunn av ubehaget det er å snakke om den. Det går på livet løs og kan være skremmende. Jeg har hatt mye kontakt med folk som er alvorlig syke, og de

sier ofte at de ikke tenker på noe annet, men likevel er det et tema som det er vanskelig å ta opp, mener hun.

SKOLEELEVENS TANKER

En dag i året arrangeres Forskningsdagene i Bergen. I år hadde forskerteam ved Senter for alders- og sykehjemsmedisin en stand der de spurte 555 ungdomsskoleelever hvor de trodde bestemor eller bestefar ønsket å være ved livets slutt, hva de trodde ville være viktig for dem og hvilke behov de ville ha. Alle skoleelevene skrev svarene på små lapper.

- Det skoleelevene prioriterte høyest, var at besteforeldrene fikk være hjemme, de mente familien var viktigst og at man ikke hadde smerter. Det var også viktig at de fikk dø med verdighet. Barna var

opptatt av at vi måtte bry oss, sier Husebø.

- Hvis man dør planlagt hjemme, og ikke på en institusjon, gjør det at sorgprosessen kan begynne tidligere og på en annen måte, mener Husebø.

- Å dø hjemme er høytidelig, og avslutningen på livet får en helt annen kvalitet. Noen ganger er det ikke mulig å dø hjemme, og det er gode grunner for at vedkommende for eksempel flytter inn på sykehjem. For mange er det et godt alternativ. Jeg kjenner få etterlatte som har angret på at deres kjære fikk dø hjemme, men ofte er det ikke mulig, sier Husebø og legger til: Vi må unngå å danne et A- og et B-lag.

- *Vil det at flere dør hjemme, gi oss et mer naturlig forhold til døden?*

- Absolutt. Døden har dødd i vårt samfunn. Vi har usynliggjort den, og det er tragisk. Tidligere var det nabokjerringa som tok ansvar og var til stede når den i nabohuset skulle dø. Det er et håndverk å pleie folk ved livets slutt. Et håndverk jeg mener alle burde beherske fordi det er en naturlig del av livet.

VIL DØ PÅ LØPETUR

Forskeren mener familie, eller andre man stoler på, må være til stede for at man skal kunne dø hjemme. I tillegg er det viktig med en fastlege som kommer innom, og at man får kompetent hjemmesykepleie. I snitt kommer en fastlege hjem til en døende tre til fem ganger, mens hjemmesykepleien bør komme innom minst en gang hver dag.

- *Hvor vil du selv foretrekke å dø?*

- Jeg tror, og håper, jeg blir 115 år og dør på løpetur i skogen. Hvis ikke, vil jeg dø hjemme på Krokeide i Bergen hvor vi har hus med utsikt over sjøen. Her ønsker jeg å stå ved sengen min i stuen og se utover. Barna mine, derimot, kan av og til true meg for moro skyld, og si når vi diskuterer: Mor, vi kommer til å sende deg til et sykehjem. Ingen vil ha deg hvis du oppfører deg slik, sier Husebø og ler. ●

Det er et håndverk å pleie folk ved livets slutt. Et håndverk jeg mener alle burde beherske fordi det er en naturlig del av livet.

- Bettina Husebø

Kines historie

Menneskeverd har laget en ny undervisningsfilm om hvor viktig det er at kvinner som blir uplanlagt gravide, får tilstrekkelig informasjon om barnet de bærer.

Tekst: *Anette Stubseid Sørensen* Foto: *Privat*

Vi i Menneskeverd satser i stor skala på undervisning av unge mennesker, da vi tror at kunnskap bidrar til å forandre holdninger. Vi ønsker å være gode på det vi gjør, og oppdaterer jevnlig vårt undervisningsmaterieell for å holde det både relevant og kunnskapsrikt.

UPLANLAGT GRAVID

Høsten 2016 laget vi en ny film til vårt undervisningsopplegg. I denne filmen møter vi Kine som forteller sin historie om hva som gjorde at hun valgte å beholde barnet sitt da hun ble uplanlagt gravid som tenåring. Kine opplevde at flertallet rundt henne ba henne ta abort, og til slutt delte hun selv disse følelsene. Som hun selv sier: «Hvordan kunne jeg som var et barn ta vare på et annet barn?»

VENDEPUNKTET

Det var øyeblikket da legen, som visste hun var i tvil, spurte om hun hadde lyst til å se barnet på ultralyd, som ble avgjørende for at hun valgte å beholde barnet. «Når jeg så at det var et lite menneske der, klarte jeg ikke lenger tanken på å ta abort.»

Kine S. P. Kraggerud med sønnen Matteus.

Kines oppfordring videre i filmen er at vi bør sette mer fokus på hvordan vi på best mulig måte kan tilrettelegge for mors og barnets framtid. Det er viktig å vise unge kvinner at livet går videre og kan bli bra selv om du får et barn. Kanskje man får oppfylt andre drømmer som er minst like bra?

NYE DRØMMER

Kine forteller at det var ikke før hun hadde tatt et valg om å beholde, at hun fikk samtale om selve graviditeten og om det å skulle bli mamma. Dette var virkelig noe hun hadde behov tidligere. «For meg er det skummelt å tenke på hvor nære jeg var ved å velge bort barnet mitt ut ifra frykt. Jeg trodde det å skulle bli mor var synonymt med at livet mitt var over og at jeg måtte gi opp alle drømmer. Ingen forteller deg om muligheten til å skape nye drømmer sammen som familie.»

Vi gleder oss til å dele filmen med dere på vår hjemmeside og i sosiale medier i nær fremtid.

Se Livsvernprisen online

Foto: Menneskeverd

Per Fugelli, lege og professor i sosialmedisin, er vinner av Menneskeverds Livsvernpris 2017. Menneskeverds Livsvernpris strømmes begivenheten direkte via våre hjemmesider. Direktesendingen starter kl. 12.30, mandag 6. februar. Har du ikke mulighet til å få med deg dette på dagtid, kan du se hele prisutdelingen i sin helhet senere. Sendingen vil ligge tilgjengelig på våre hjemmesider en god stund fremover.

Helse- og omsorgsminister Bent Høie (H) skal overrekke den gjeve prisen, og Liv Kjersti Skjeggstad Thoresen, generalsekretær i Menneskeverd, leder tilstelningen. Helene Bøksle vil stå for det musikalske. Det vil også bli hilser fra Knut Arild Hareide (KrF), Kadra Yusuf og Marie Aakre.

For mer informasjon: menneskeverd.no

ROCKE-SOKK

21. mars er den internasjonale dagen for Downs syndrom (Trisomi 21). Datoen er valgt fordi kromosompar nummer 21 kommer i tredoblet utgave hos de med Downs syndrom. I anledning denne dagen inviterer Menneskeverd deg til å være med på kampanjen Rocke-sokk. For å vise mangfold og variasjon oppfordrer vi deg til å ha på deg to forskjellige sokker denne dagen. Ta gjerne bilde av din kreative kombinasjon og legg bildet ditt ut på Instagram eller Facebook med emneknaggen #rockesokk

Vis omtanke – fra tå til topp!

BLI MEDLEM I MENNESKEVERD

Vil du være med å støtte et arbeid som fremmer livsrett, likeverd og livshjelp i samfunnet vårt? Meld deg inn og bli medlem hos oss sammen med 11 000 andre. Vi kan utgjøre en forskjell – sammen kan vi verne om livet.

Send SMS med kodeordet **LEVE** til **2160** (400,- årlig). Er du under 26 år kan du sende SMS med kodeord **MVUNG** til **2160** (100,- årlig).

Du kan også melde deg inn via våre hjemmesider eller fylle ut ferdigfrankert slipp som følger med dette magasinet. Les mer på menneskeverd.no

Illustrasjon: iStock

ROCKE- SOKK

**21. MARS ER DEN INTERNASJONALE
DAGEN FOR DOWNS SYNDROM.**

VI OPPFORDRER DEG TIL Å GÅ MED
TO ULIKE SOKKER DENNE DAGEN FOR
Å VISE AT DU SETTER PRIS PÅ AT VI ALLE
ER FORSKJELLIGE.

MENNESKEVERD ØNSKER Å MARKERE DAGEN MED KAMPANJEN ROCKE-SOKK.

TA GJERNE BILDE AV DIN KREATIVE KOMBINASJON OG LEGG DET UT PÅ INSTAGRAM
ELLER FACEBOOK MED EMNEKNAGGEN **#ROCKESOKK**

VIS OMTANKE – FRA TÅ TIL TOPP!

Menneskeverd
Et liv – uendelig verdi